

Η Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη των εισερχόμενων τουριστών στην Ελλάδα, 2011 – 2020

Φεβρουάριος 2022

Δρ. Άρης Ίκκος, ISHC
Επιστημονικός Διευθυντής

Σεραφείμ Κουτσός
Αναλυτής

INSETE

INTELLIGENCE

Ινστιτούτο ΣΕΤΕ

Περιεχόμενα

1. Σύνοψη	3
2. Εισαγωγή	5
3. Εξέλιξη βασικών δεικτών του Ελληνικού τουρισμού, 2011-2020	9
3.1. Εξέλιξη βασικών δεικτών του Ελληνικού τουρισμού, 2011-2020	10
3.2. Εξέλιξη της ΜΚΔ στην Ελλάδα, 2011 – 2020, Πραγματική vs Υποθετική με μίγμα αγορών 2011	11
3.3. Εξέλιξη της ΜΔΠ στην Ελλάδα 2011 – 2020, Πραγματική vs Υποθετική με μίγμα αγορών 2011	12
3.4. Εξέλιξη της ΜΔΔ στην Ελλάδα 2011 – 2020, Πραγματική vs Υποθετική με μίγμα αγορών 2011	13
3.5. Ανάλυση μείωσης της ΜΚΔ στην Ελλάδα, 2011-2019	14
3.6. Ανάλυση μείωσης της ΜΚΔ στην Ελλάδα, 2019-2020	15
Πηγές	16
Παράρτημα: Χρονοσειρές	17

1. Σύνοψη

Η μείωση της Μέσης κατά Κεφαλήν Δαπάνης (ΜΚΔ) κατά € -55,0 /-8,6% τα τελευταία δέκα χρόνια στην Ελλάδα, παρά την αύξηση των τελευταίων δύο χρόνων κατά +12,5% (από € 519,6 το 2018 σε € 584,4 το 2020), συνέβη πρωτίστως λόγω της μείωσης της Μέσης Διάρκειας Παραμονής (ΜΔΠ) κατά -0,5 διανυκτερεύσεις / -5,5%, παρά την αύξηση το 2020 κατά +17,1% (από 7,4 διανυκτερεύσεις το 2019 σε 8,7 διανυκτερεύσεις το 2020) και δευτερευόντως λόγω της μείωσης της Μέσης Δαπάνης ανά Διανυκτέρευση (ΜΔΔ) κατά € -2,3 / -3,3%.

Παρά την αλλαγή του μίγματος αγορών που παρατηρήθηκε το 2020, με αύξηση του μεριδίου των παραδοσιακών αγορών μας, που έχουν υψηλότερη ταξιδιωτική δαπάνη έως και 4 φορές σε σύγκριση με τις οδικές αφίξεις, και μείωση του μεριδίου των αγορών από τα Βαλκάνια και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, η ΜΚΔ δεν έφτασε στα επίπεδα που ήταν το 2011 (€ 584,4 το 2020 έναντι € 693,5 το 2011).

Συγκεκριμένα, την περίοδο 2011-2020 οι παραδοσιακές αγορές⁴ μας εμφάνισαν αύξηση του μεριδίου τους από 40% το 2011 σε 50% το 2020 και αυτό παρα την μείωση που σημείωσαν οι αφίξεις από αυτές τις αγορές κατά -44,4% (από 6,6 εκατ. το 2011 σε 3,7 εκατ. το 2020). Αντίθετα, οι νέες αγορές³ εμφάνισαν μείωση στο μερίδιό τους, από 21% το 2011 σε 19% το 2020, λόγω του υψηλότερου ρυθμού μείωσης των αφίξεων από τις αγορές αυτές (-58,2%, από 3,4 εκατ. το 2011 σε 1,4 εκατ. το 2020).

³ Βουλγαρία, Βόρεια Μακεδονία, Ρουμανία, Σερβία και Αλβανία

⁴ Γερμανία, Ην. Βασίλειο, Γαλλία, Ιταλία και Ολλανδία, βλ. [Ο τουρισμός στην Ελλάδα και στους κύριους ανταγωνιστικούς προορισμούς, 2014-2018](#), σελ. 13,

2. Εισαγωγή

Εισαγωγή – 1

Η Μείωση της ΜΚΔ στην Ελλάδα

Εδώ και αρκετά χρόνια παρατηρείται μια διαρκής μείωση της Μέσης κατά Κεφαλήν Δαπάνης (ΜΚΔ) των εισερχόμενων τουριστών στην Ελλάδα. Η εξέλιξη αυτή έχει αποδοθεί σε διάφορα αίτια που εκτείνονται από την παγκόσμια τάση μείωσης της Μέσης Διάρκειας Παραμονής των τουριστών έως την «υποβάθμιση» του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.

Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στο να εντοπίσει τα αίτια της μείωσης αυτής, αναλύοντας τη διαχρονική μεταβολή (2011-2020) των βασικών δεικτών του εισερχόμενου τουρισμού¹. Οι **δείκτες** που αναλύονται είναι οι:

- **Μέση κατά Κεφαλήν Δαπάνη (ΜΚΔ),**
- **Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση (ΜΔΔ),** και
- **Μέση Διάρκεια Παραμονής (ΜΔΠ).**

Δεδομένου ότι οι τρεις αυτοί δείκτες συνδέονται μέσω της ταυτότητας $ΜΚΔ = ΜΔΔ * ΜΔΠ$, αναλύεται η πορεία των τριών δεικτών προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο η μείωση της ΜΚΔ οφείλεται στο ότι οι εισερχόμενοι τουρίστες δαπανούν λιγότερα χρήματα κατά τον χρόνο που βρίσκονται στη χώρα (δηλαδή λόγω μείωσης της ΜΔΔ) ή στο ότι παραμένουν λιγότερο χρόνο στη χώρα (δηλαδή λόγω μείωσης της ΜΔΠ).

¹ Οι δείκτες προέρχονται από τα στοιχεία της Έρευνας Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδας. Η εν λόγω Έρευνα είναι δειγματοληπτική, και διενεργείται στα κυριότερα σημεία εισόδου-εξόδου της χώρας, με στόχο την συλλογή των αναγκαίων πληροφοριών για την εκτίμηση των ταξιδιωτικών δαπανών των Μη Κατοίκων στην Ελλάδα. Ως Μη Κάτοικος ορίζεται αυτός που έχει μόνιμη κατοικία εκτός Ελλάδος, ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή την ιθαγένειά του. Χρησιμοποιήθηκαν οι Πίνακες της Ενότητας 'Ταξιδιωτικές εισπράξεις – βασικά μεγέθη' στην ιστοσελίδα <https://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/travelling.aspx>.

Στο Παράρτημα παρουσιάζονται αναλυτικά τα ετήσια στοιχεία για το σύνολο της χώρας την περίοδο 2011-2020.

Εισαγωγή – 2

Η σημασία του μίγματος αγορών για την εξέλιξη της ΜΚΔ

Όπως αναλύθηκε στις μελέτες «[Ακτινογραφία Εισερχόμενου Τουρισμού 2005-2017](#)» και «[Ακτινογραφία Εισερχόμενου Τουρισμού 2016-2018](#)», τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια σημαντική μεταβολή του μίγματος αγορών² των εισερχόμενων τουριστών με κύριο χαρακτηριστικό τη σημαντικά μεγαλύτερη αύξηση αυτών που προέρχονται από όμορες βαλκανικές χώρες και από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Οι τουρίστες αυτοί έχουν χαμηλότερα εισοδήματα από ότι οι τουρίστες από τις παραδοσιακές αγορές της Ελλάδας και εύλογα αναμένει κανείς να δαπανούν και λιγότερα χρήματα κατά τις διακοπές τους. Το 2020, σύμφωνα με την μελέτη «[Ακτινογραφία Εισερχόμενου Τουρισμού 2016-2020](#)», παρατηρήθηκε αλλαγή στο μίγμα αγορών σε αντίθεση με τα προηγούμενα χρόνια, κυρίως λόγω των ταξιδιωτικών περιορισμών που επιβλήθηκαν εξαιτίας της πανδημίας και των αυστηρών ελέγχων στους μεθοριακούς σταθμούς για την είσοδο στην χώρα (απαραίτητη η επίδειξη αρνητικού PCR test 72 ωρών). Προκειμένου να απομονώσουμε την επίπτωση στη μεταβολή της ΜΚΔ από τη μεταβολή του μίγματος αγορών συγκρίναμε την πραγματική εξέλιξη των 3 δεικτών με τους αντίστοιχους «Υποθετικούς», με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών έχει παραμείνει αμετάβλητο από το 2011.

² Μίγμα αγορών: είναι το μερίδιο αγοράς της κάθε χώρας στον εισερχόμενο τουρισμό της Ελλάδας.

Αναμφίβολα, σε παγκόσμιο επίπεδο ο κλάδος των τουριστικών υπηρεσιών ήταν αυτός που δέχτηκε το ισχυρότερο πλήγμα από την έναρξη της πανδημίας. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO), ο παγκόσμιος τουρισμός την περίοδο 2019-2020 κατέγραψε μείωση διεθνών αφίξεων κατά -74% το οποίο μεταφράζεται σε απώλειες περίπου 1,08 δισ. διεθνών αφίξεων, λόγω της άνευ προηγουμένου πτώσης της ζήτησης και των εκτεταμένων ταξιδιωτικών περιορισμών. Η κατάρρευση του παγκόσμιου τουρισμού, μεταφράζεται σε απώλειες \$ 1,3 τρισ. σε έσοδα από εξαγωγές, 11 φορές περισσότερα από τις απώλειες που καταγράφηκαν κατά την διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2009.

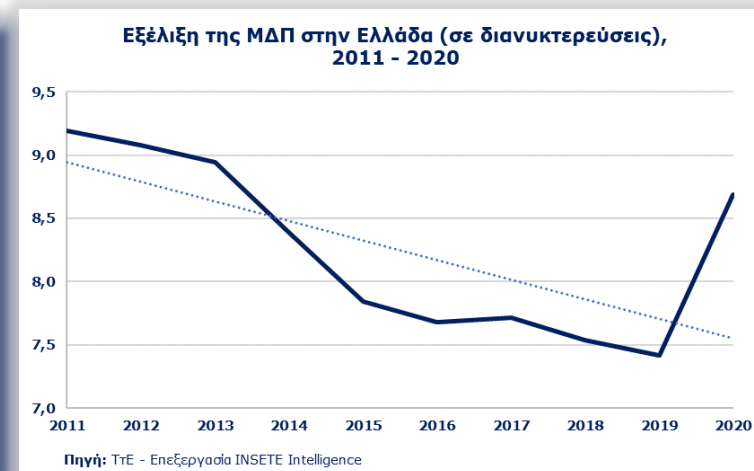
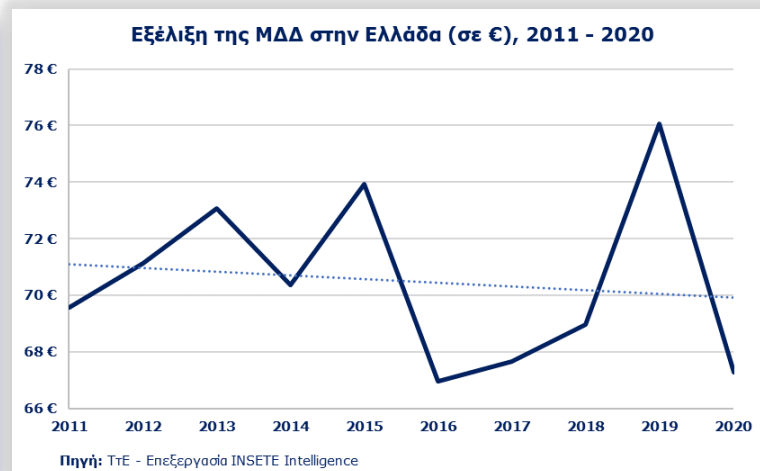
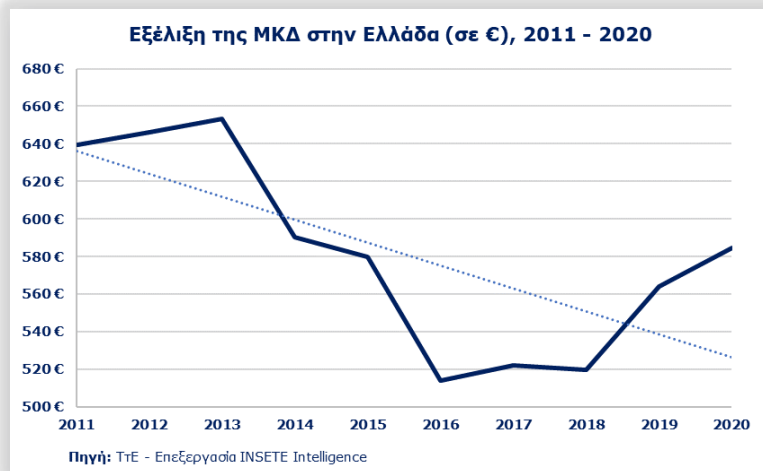
Σε αυτό το δυσμενές τουριστικό περιβάλλον, ο ελληνικός τουρισμός δεν θα μπορούσε να μείνει αλώβητος, διακόπτοντας την ανοδική πορεία που κατέγραψαν στο σύνολο τους τα τουριστικά μεγέθη της χώρας έως και τον Φεβρουάριο του 2020. Συγκεκριμένα, μεταξύ 2019 και 2020, καταγράφηκε μείωση αφίξεων κατά -76,5% (από 31.348 χιλ. το 2019 σε 7.375 χιλ.) και μείωση εισπράξεων κατά -75,6% (από € 17.680 εκατ. σε € 4.310 εκατ.).

Πέρα όμως από την επίδραση στα τουριστικά μεγέθη, η πανδημία επηρέασε και το μίγμα αγορών του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, μεταξύ 2019 και 2020, οι 5 κύριες αγορές (Γερμανία, Ην. Βασίλειο, Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία) εμφάνισαν αύξηση στο μερίδιο τους από 36% το 2019 σε 50% το 2020 στις αφίξεις και από 46% σε 61% στις εισπράξεις αντίστοιχα. Αντίθετα, οι όμορες βαλκανικές αγορές, οι οποίες ως επί το πλείστον έρχονται στην Ελλάδα οδικώς, εμφάνισαν μείωση στα μερίδια τους: από 26% των αφίξεων το 2019 σε 19% το 2020 και από 9% των εισπράξεων το 2019 σε 7% το 2020. Η αλλαγή αυτή του μείγματος αγορών συνέβαλε σε αύξηση της ΜΚΔ το 2020 κατά 4% (από € 564,0 το 2019 σε € 584,4 το 2020), και αυτό διότι η ΜΚΔ των οδικώς εισερχομένων τουριστών είναι περίπου 4 φορές μικρότερη αυτής των αεροπορικών.

3. Εξέλιξη βασικών δεικτών του εισερχόμενου Ελληνικού τουρισμού, 2011-2020

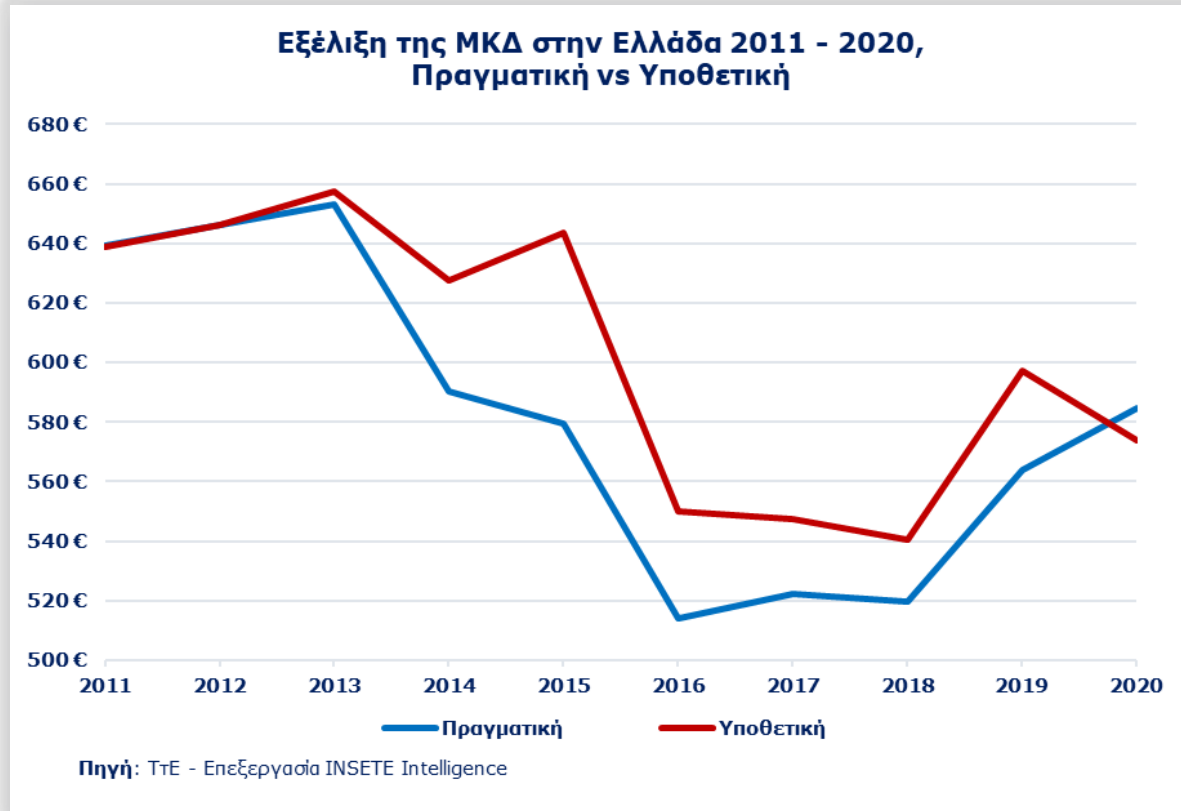
3.1 Εξέλιξη βασικών δεικτών του Ελληνικού τουρισμού, 2011-2020

Η ΜΚΔ παρουσιάζει μια σαφή τάση μείωσης έως το 2016, μια σταθεροποίηση στη συνέχεια και μια σημαντική αύξηση το 2019 και το 2020. Συνολικά, την περίοδο 2011-2020 παρατηρείται μείωση -8,6%, από € 639,5 σε € 584,4. Την περίοδο 2011-2018, η πτωτική πορεία της ΜΚΔ (-18,7%) καθορίζεται πρωτίστως από την αντίστοιχη της ΜΔΠ (-18,0%) και δευτερευόντως από την πορεία της ΜΔΔ (-0,9%), που παρουσιάζει μεγαλύτερη σταθερότητα, αν και με διακυμάνσεις από χρονιά σε χρονιά. Αντίθετα το 2019 η αύξηση της ΜΚΔ (+8,5%) οφείλεται σε αύξηση της ΜΔΔ (+10,3%), ενώ το 2020 σε ισχυρή ανάκαμψη της ΜΔΠ (+17,1%) που υπεραντισταθμίζει την πτώση της ΜΔΔ (-11,5%).

Αξιοσημείωτη είναι η μείωση της ΜΔΔ το 2020 κατά -11,5% σε σύγκριση με το 2019, ως απόρροια της μείωσης της ΜΔΔ στις περισσότερες αγορές που διαθέτουμε στοιχεία (25), με εξαίρεση τις αγορές της Πολωνίας (+0,1%), της Τσεχίας (+1,6%), της Ρουμανίας (+17,8%), της Σερβίας (+29,2%), της Τουρκίας (+42,0%), της Βόρειας Μακεδονίας (+48,6%), της Βουλγαρίας (+56,3%) και του Ισραήλ (+115,8%). Ως αποτέλεσμα αυτής της μείωσης, η ΜΔΔ σχεδόν επανήλθε στα επίπεδα του 2016 (€ 67,0), εξαφανίζοντας τα κέρδη των προηγούμενων τριών ετών.

3.2 Εξέλιξη της Μέσης κατά Κεφαλής Δαπάνης στην Ελλάδα 2011-2020, Πραγματική vs Υποθετική με μίγμα αγορών 2011⁵

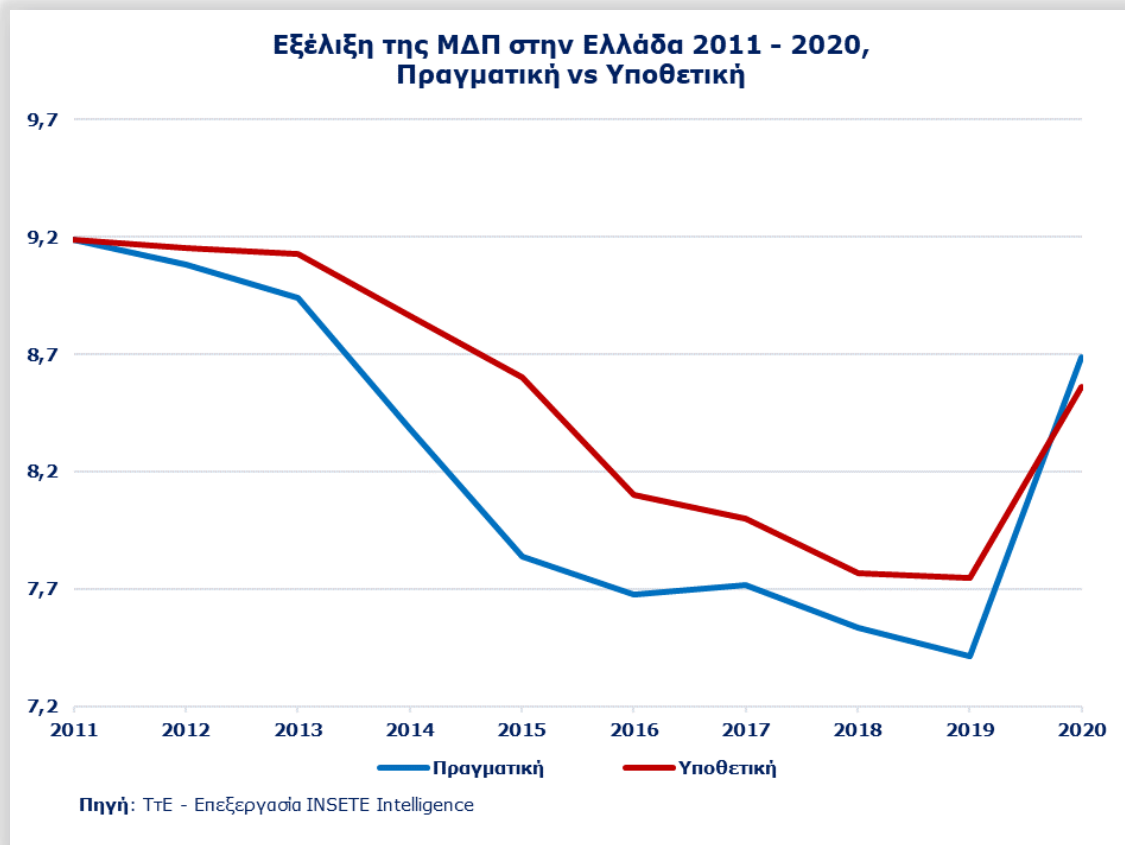
Η Υποθετική ΜΚΔ, που υπολογίζεται με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών εισερχόμενων τουριστών παραμένει σταθερό όπως το 2011, εμφανίζει μέχρι το 2019 παρόμοια εικόνα με την Πραγματική αλλά με σχετικά πιο έντονους ρυθμούς μείωσης.

Αντίθετα το 2020 η εικόνα αντιστρέφεται και η **Πραγματική ΜΚΔ (€ 584,4)** είναι υψηλότερη της **Υποθετικής ΜΚΔ (€ 574,0)**. Όπως φαίνεται στην επόμενη ενότητα 3.3, αυτό οφείλεται στο ότι το 2020 η Πραγματική ΜΔΠ ήταν σημαντικά υψηλότερη από την αντίστοιχη Υποθετική, κατά πάσα πιθανότητα λόγω του ότι το πρώτο έτος της πανδημίας όσοι ταξίδεψαν αεροπορικώς από τις κύριες αγορές μας έκαναν πολύ λιγότερα ταξίδια αλλά αρκετά μεγαλύτερης διάρκειας.

Συνολικά, την περίοδο 2011-2020, η Υποθετική ΜΚΔ εμφάνισε μείωση κατά **-10,2%** (από € 639,5 σε € 574,0), ενώ η Πραγματική ΜΚΔ κατά **-8,6%** (από € 639,5 σε € 584,4).

⁵ Πραγματική: βάσει των στοιχείων της Έρευνας Συνόρων.
Υποθετική: με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών εισερχόμενων τουριστών παραμένει σταθερό όπως το 2011

3.3 Εξέλιξη της Μέσης Διάρκειας Παραμονής στην Ελλάδα 2011-2020, Πραγματική vs Υποθετική με μίγμα αγορών 2011⁶

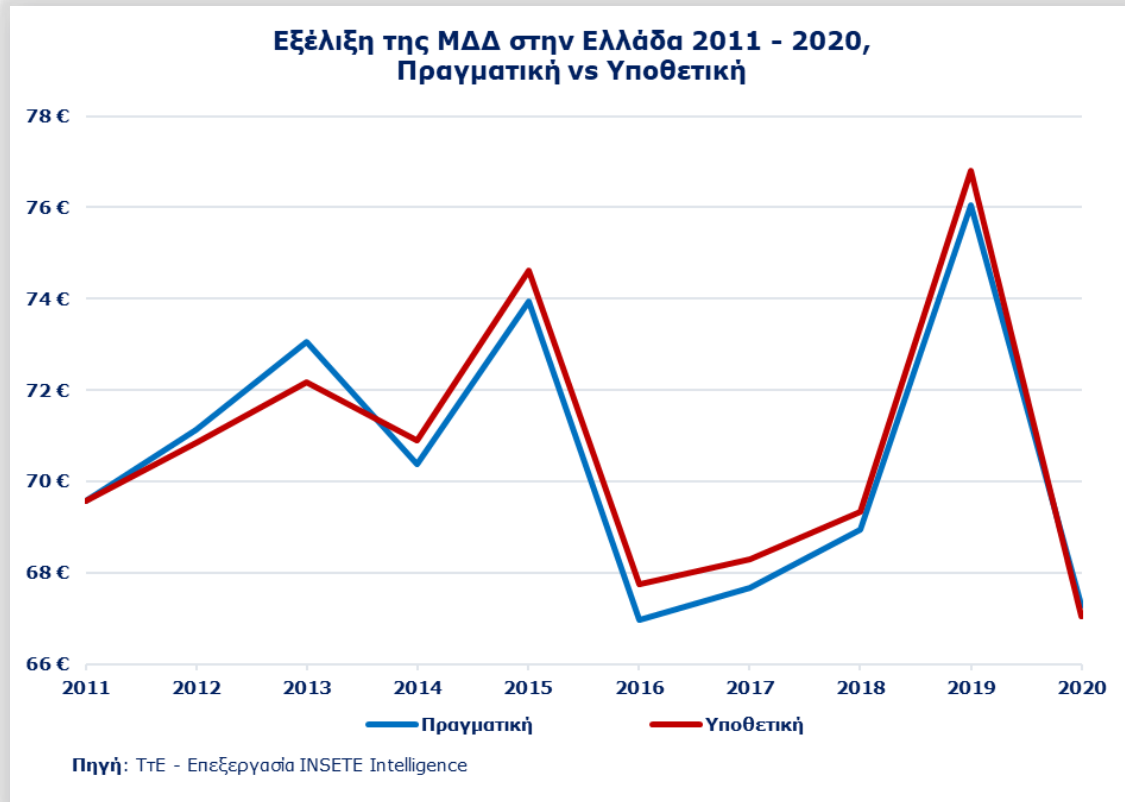
Η Υποθετική ΜΔΠ, που υπολογίζεται με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών εισερχόμενων τουριστών παραμένει σταθερό όπως το 2011, εμφανίζει παρόμοια εξέλιξη με την Πραγματική αλλά με πιο ήπιους όμως ρυθμούς μείωσης. Συγκεκριμένα, μεταξύ 2011 και 2019, η Υποθετική ΜΔΠ εμφάνισε πτώση κατά **-15,7%** (από **9,2 διανυκτερεύσεις** το 2011 σε **7,7 διανυκτερεύσεις** το 2019), ενώ η πραγματική ΜΔΠ σημείωσε μείωση κατά **-19,3%** (από **9,2 διανυκτερεύσεις** το 2011 σε **7,4 διανυκτερεύσεις** το 2019).

Αντίθετα το **2020** η εικόνα αντιστρέφεται και η **Πραγματική ΜΔΠ (8,7 διανυκτερεύσεις)** είναι οριακά υψηλότερη της **Υποθετικής ΜΔΠ (8,6 διανυκτερεύσεις)**, αυτό οφείλεται, όπως αναφέρθηκε και στην ενοτητα 3.2, στο ότι όσοι ταξίδεψαν αεροπορικώς από τις κύριες αγορές μας έκαναν πολύ λιγότερα ταξίδια αλλά αρκετά μεγαλύτερης διάρκειας.

Συνολικά την περίοδο 2011-2020, η Υποθετική ΜΔΠ παρουσίασε μείωση κατά **-6,9%** (από **9,2 διανυκτερεύσεις** το 2011 σε **8,6 διανυκτερεύσεις** το 2020) ενώ η πραγματική ΜΔΠ σημείωσε μείωση κατά **-5,5%** (από **9,2 διανυκτερεύσεις** το 2011 σε **8,7 διανυκτερεύσεις** το 2020).

⁶ Πραγματική: βάσει των στοιχείων της Έρευνας Συνόρων.
Υποθετική: με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών εισερχόμενων τουριστών παραμένει σταθερό όπως το 2011

3.4 Εξέλιξη της Μέσης Δαπάνης ανά Διανυκτέρευση στην Ελλάδα 2011-2020, Πραγματική vs Υποθετική με μίγμα αγορών 2011⁷

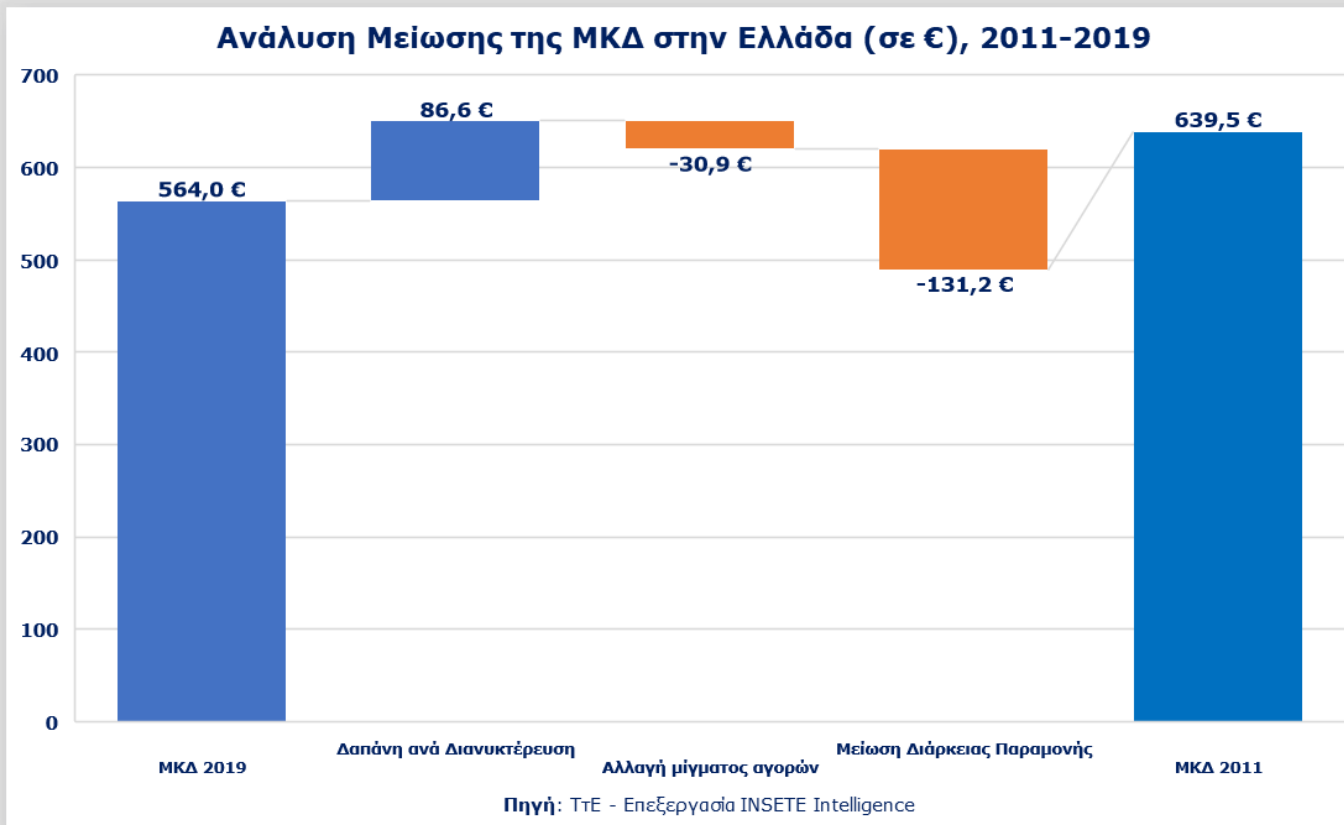
Η διαφοροποίηση μεταξύ Πραγματικής και Υποθετικής ΜΔΔ, που υπολογίζεται με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών εισερχόμενων τουριστών παραμένει σταθερό όπως το 2011, είναι διαχρονικά πολύ μικρή. Δηλαδή, η διαφοροποίηση του μίγματος αγορών δεν οδήγησε σε σημαντική μεταβολή της ΜΔΔ, σε αντίθεση με την ΜΔΠ (βλ. 3.3). Δηλαδή την περίοδο 2011-2019 η Υποθετική ΜΔΔ εμφάνισε αύξηση κατά **+10,4%** (από € 69,6 το 2011 σε € 76,8 το 2019), ενώ η Πραγματική ΜΔΔ αύξηση κατά **+9,3%** (από € 69,6 το 2011 σε € 76,1 το 2019).

Αντίθετα, το **2020** η εικόνα αντιστρέφεται και η **Πραγματική ΜΔΔ** (€ 67,3) είναι οριακά υψηλότερη της **Υποθετικής ΜΔΔ** (€ 67,0). Αυτό οφείλεται, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω στο ότι όσοι ταξίδεψαν αεροπορικώς από τις κύριες αγορές μας έκαναν πολύ λιγότερα ταξίδια αλλά αρκετά μεγαλύτερης διάρκειας και μικρότερης Δαπάνης ανά Διανυκτέρευση (βλ. ενότητα 3.1).

Συνολικά την περίοδο 2011-2020, η Υποθετική ΜΔΔ παρουσίασε μείωση κατά **-3,6%** (από € 69,6 το 2011 σε € 67,0 το 2020) ενώ η πραγματική ΜΔΔ σημείωσε μείωση κατά **-3,3%** (από € 69,6 το 2011 σε € 67,3 το 2020).

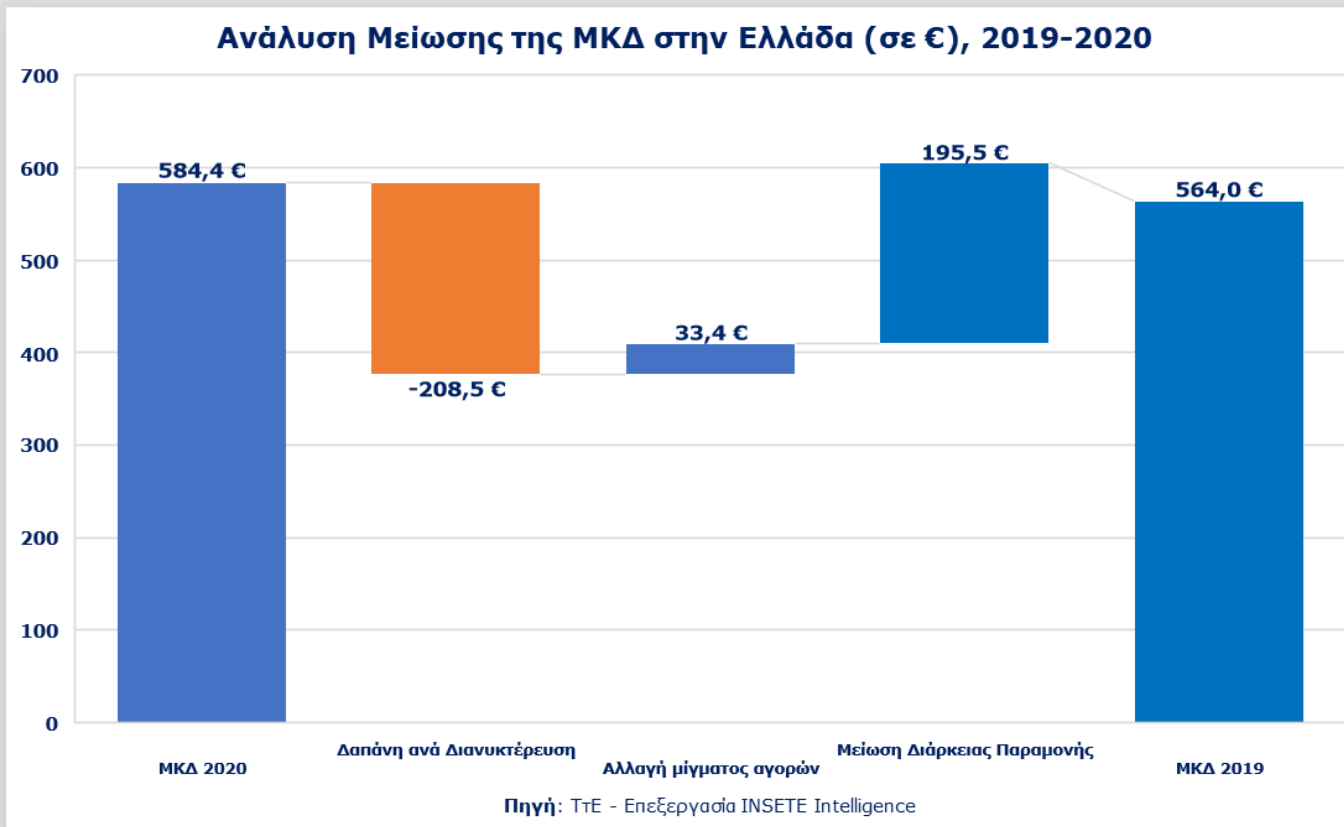
⁷ Πραγματική: βάσει των στοιχείων της Έρευνας Συνόρων.
Υποθετική: με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών εισερχόμενων τουριστών παραμένει σταθερό όπως το 2011

3.5. Ανάλυση μείωσης της ΜΚΔ στην Ελλάδα, 2011-2019

Το 2019, η ΜΚΔ του συνόλου των ταξιδιωτών που επισκέφθηκαν την Ελλάδα ανήλθε στα **€ 564,0**. Δηλαδή, σε σύγκριση με το 2011 (**€ 639,5**) η ΜΚΔ μειώθηκε κατά **-11,8%** ή κατά **€ -75,5**. Η μείωση αυτή προέκυψε παρά την αύξηση της Μέσης Δαπάνης ανά Διανυκτέρευση που από μόνη της θα είχε οδηγήσει σε αύξηση της ΜΚΔ κατά **€ +86,6**. Όμως, η αλλαγή του μίγματος αγορών συνέβαλε σε μείωση της ΜΚΔ κατά **€ -30,9** και η μείωση της Μέσης Διάρκειας Παραμονής κατά επιπλέον **€ -131,2**.

3.6. Ανάλυση μείωσης της ΜΚΔ στην Ελλάδα, 2019-2020

Το 2020, η ΜΚΔ του συνόλου των ταξιδιωτών που επισκέφθηκαν την Ελλάδα ανήλθε στα **€ 584,4**. Δηλαδή, σε σύγκριση με το 2019 (**€ 564,0**) η ΜΚΔ αυξήθηκε κατά **+3,6%** ή κατά **€ +20,5**. Η αύξηση αυτή οφείλεται, παρά την μείωση της Μέσης Δαπάνης ανά Διανυκτέρευση κατά **€ -208,5**, στην αύξηση της ΜΚΔ κατά **€ +33,4** από την αλλαγή του μίγματος αγορών και στην αύξηση της Μέσης Διάρκειας Παραμονής κατά επιπλέον **€ +195,5**.

Πηγές

- [Τράπεζα της Ελλάδας, Έρευνα Συνόρων 2011-2020,](#)
- [Ακτινογραφία εισερχόμενου τουρισμού 2005-2017,](#)
- [Ακτινογραφία εισερχόμενου τουρισμού 2016-2018,](#)
- [Ακτινογραφία εισερχόμενου τουρισμού 2016-2020,](#)
- [Ο τουρισμός στην Ελλάδα και τους κύριους ανταγωνιστικούς προορισμούς, 2014-2018.](#)

Παράρτημα

Χρονοσειρές δεικτών και μεγεθών από Έρευνα Συνόρων*, 2011-2020

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Αφίξεις (σε χιλ.)	16.427	15.518	17.920	22.033	23.599	24.799	27.194	30.123	31.348	7.374
Διανυκτερεύσεις (σε χιλ.)	150.978	140.919	160.251	184.789	185.027	190.402	209.855	227.012	232.464	64.053
Εισπράξεις (σε εκατ. €)	10.505	10.025	11.707	13.005	13.679	12.749	14.202	15.653	17.680	4.310
Μέση κατά Κεφαλήν Δαπάνη (ΜΚΔ) (σε €)	639,5	646,0	653,3	590,2	579,6	514,1	522,3	519,6	564,0	584,4
Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση (ΜΔΔ) (σε €)	69,6	71,1	73,1	70,4	73,9	67,0	67,7	69,0	76,1	67,3
Μέση Διάρκεια Παραμονής (ΜΔΠ) (σε διανυκτερεύσεις)	9,2	9,1	8,9	8,4	7,8	7,7	7,7	7,5	7,4	8,7

Πηγή: ΤΤΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

*Δεν περιλαμβάνονται στοιχεία κρουαζιέρας

INSETE

Η παρούσα μελέτη υλοποιήθηκε από το INSETE στο πλαίσιο της Πράξης:
«Δράσεις πρόγνωσης και παρακολούθησης μεταβολών του Τουριστικού Τομέα για την
ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της διαρθρωτικής προσαρμογής του»
με κωδικό MIS 5003333, η οποία εντάσσεται στο **Επιχειρησιακό Πρόγραμμα**
“Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία 2014-2020” και
συγχρηματοδοτείται από το **Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)**

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΤΠΑ, ΤΣ & ΕΚΤ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΑΝΕΚ

ΕΠΑΝΕΚ 2014-2020
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης